

בַּצֵּרוֹן

נוסד על־ידי חיים משרנוביץ (רב צעיר) ז"ל

שנה כ"ו (כרך נ"א) תשרי-חשון, תשכ"ה חוברת א' (247)

היקום מערך-כוחות חדש בישראל?

מאת שלמה נקדימון (קאמינקר)

שבע־ימים ולאחר עשרות שנות שלטון — פרש דוד בן־גוריון מראשות ממשלת ישראל. פרישתו באה לאחר שעמד בראשה — בהפסקת קצרות — מאז הקמת מדינת ישראל, וכמנהיג הסוכנות היהודית לישראל, קודם לכן. הכל חשבו שעם פרישתו יחול מפנה במערך הפנימי במדינה. אולם כיום רבים הם השואלים: האם ומתי ישוב דוד בן־גוריון לראשות הממשלה?

דוד בן־גוריון עזב לפני כשנה וחצי את ירושלים, נעל את דירתו בשרדות ק"ל בתל־אביב, ועבר לגור בשדה־בוקר. אכסניתו זו, המרוחקת שעות אחדות מתל־אביב, היתה מאז לשם דבר בישראל. כאשר הירבה מר בן־גוריון לדבר על פיתוח הנגב וחיסול שממתו, ביקש להוכיח הלכה למעשה את האימרה: נאה דורש, נאה מקיים.

אלא, שברבות הימים, הפכה אכסניה זו נושא לכותרות ראשיות בעתונות הישראלית. כי לשם פרש ב.ג., ומשם הוחזר לשלטון — בשנות החמישים. לשם פרש עתה — ומשם מתנהלת עתה מערכה מחודשת. והרי לשון העובדות:

הבדלי מזג

כאשר פרש ב.ג. בשנות ה־50 מראשות הממשלה, הסתגר באכסניתו בשדה־בוקר. הכל חשבו שפרישה זו היא סופית. שר החוץ דאז, משה שרת, האיש השני בצמרת מפא"י, נבחר לעמוד בראשה. פנחס לבון מונה, בהמלצת ב.ג., כשר הבטחון. הימים נקפו, וראש הממשלה לשעבר, לא השמיע את קולו ברבים. הכל חשבו כי חלו חילופי שלטון סופיים — והכל כמו בא על מקומו בשלום. לפתע החלו להישמע זמירות חדשות. כחלוף תקופה לא ארוכה לפרישה זו

חלו מספר התפתחויות דראמאטיות: שר הבטחון דאן, פנחס לבון, הגיש את התפטרותו. שר הבטחון לשעבר, ב.ג., חזר לממשלה — לא כמי שעומד בראשה, אלא כחבר מן המנין: בתפקיד שר הבטחון. עוד זמן קצר חלף — וגם משה שרת התפטר מראשות הממשלה, וב.ג. חזר להיות ראש הממשלה.

האירועים כיום דומים במקצת לאלו של אז. אמנם מצויים הבדלים מסויימים. שכן, אז אצור-רצו אישי צמרת במפלגתו, וביקשהו לשוב באופן מידי. היום אין דברים אלה חוזרים על עצמם. אולם בחשאי מתנהלת מערכה לשובו של ב.ג. לשלטון. כידוע, היתה פרישתו האחרונה על רקע חילוקי דיעות חריפים ביותר בנושא היחסים בין ישראל לבין גרמניה עם ראשי סיעת תנועת החרות בכנסת, שהביאה להתנקשות אישית דרמטית שלא ירדה ימים רבים מעל גבי כותרות העתונות; אי הסכמה לעמדתו בשאלת המדענים הגרמניים במצרים מצד אחדים מאנשי צמרת מפלגתו; התפטרותו הדרמטית של הממונה על שירותי הבטחון בעקבות פרשה זו, ושורה נוספת של ענינים.

עתה שואלים, כפי שכבר צויין למעלה: מתי ישוב? לב.ג. לא קל כל כך לשוב עתה אל השלטון — כי ממלא מקומו, מר לוי אשכול, אינו מוכן לוותר על מקומו. ראש הממשלה דהיום עמל רבות כדי להגיע לתפקידו הנוכחי. הוא עלה במעלות הצמרת אט-אט, בביטחה ובאיתנות. תפקידיו הקודמים, במיוחד זה של שר אצור, איפשרו לו מגע נרחב עם גורמים חשובים ושכבות רחבות. ומאז הורחק מר משה שרת, על-ידי ב.ג. מן החיים הפוליטיים, הוצמד התואר "מספר שניים" ללוי אשכול. הוא נתגלה כאיש פשרות, ולמעשה היה המתווך הראשי בין סיעת מפא"י והסיעות האחרות המועמדות לקואליציה, לשם הרכבת הממשלה האחרונה. "יורש העצר" זכה בתפקיד. עם התפטרותו האחרונה של ב.ג. בא הוא במקומו. זו לא היתה איפוא הפתעה.

רבים ההבדלים בין השניים — בעיקר במזג האישי. לוי אשכול מוצג בפני כל כ"אדם שקט" ו"בלתי מתפרץ", "מכבד את רעהו", "איש שיח" וכו'. ראש הממשלה החדש ניסה להוכיח כי אכן כן הוא. כך, למשל, הורה במסגרת רצונותיו אלו להעלות את עצמותיו של זאב ז'בוטינסקי ז"ל.

בשדה הפוליטי הבינלאומי ביקש לוי אשכול למצוא גשר אל ברית-המועצות; יצא לסיוור בארצות-הברית, בה נתקבל על-ידי הנשיא מר לינדון ביין ג'ונסון בכבוד ממלכתי רשמי — לו לא זכה קודמו בעת שלטונו. הישג אישי אחר היה ביקורו של מר אשכול בצרפת. קשה עדיין לסכם האם היו הישגים חשובים למר אשכול במסעו זה. ולאחרונה הוא נתון בישראל במאבק פנימי קשה על רקע שאלת המדענים הגרמניים במצרים. אולם זוהי פרשה בפני עצמה, ולא כאן המקום לפרטה, ולספר את מה שעדיין לא סופר.

על "המערך"

עם כניסתו למערכות השלטון הטיל לוי אשכול עצמו למשימה קשה ומיוחדת במינה: הקמת "מערך משולש". דהיינו למוג את שלוש המפלגות המכנות עצמן מפלגות הפועלים: מפא"י (מפלגת פועלי ארץ ישראל), מפ"ם (מפלגת הפועלים המאוחדת) ואחה"ע (אחדות-העבודה — פועלי ציון שמאל). מפא"י,

כיום הזה, אינה נחשבת כ"מפלגת פועלים". תיאמר האמת: היא מרכזת בקרבה שכבות רבות של אנשי ביניים, בהם מעמד בורגני, מעמד בינוני וסתם "עמך". על איחוד בין מפלגות אלה עוד דובר בתקופת שלטונו של דוד בן-גוריון. קויימו או שיחות ודבר מעשי לא יצא מכך.

לוי אשכול ניגש לנושא בכובד ראש. הינחתה אותו מגמה נכבדה שנועדה להוכיח, כי הנה, מה שלא הצליח קודמו, יעלה בידו. "הצלחה בשאלה זו תקבע את מקומו של לוי אשכול בהיסטוריה הפוליטית-פנימית בארץ, כמי שהצליח לאחד מפלגות שנלחמו האחת ברעותה ולגשר ביניהן", אומרים מקורביו.

מר אשכול פתח בשורת שיחות אינטנסיביות ביותר והוא יושב על המדוכה יומם וליל. האגוז הקשה ביותר לפיצוח היתה מפ"ם. מפלגה זו, שבעבר נטתה יותר לקומוניזם וכיום מגלה עמדה ניטרלית-שמאלנית, החליטה שלא להצטרף למערך משולש זה. מפ"ם ישבה שנים רבות בקואליציה. היא פרשה מן הממשלה עוד בתקופת שלטונו של ב.ג., על רקע של סיכסוכים קואליציוניים — ומאז היא משרתת באופוזיציה. כשהוחלט לנהל שיחות משותפות, הוצג התנאי הראשוני — צירוף מפ"ם לקואליציה. אלפי שעות הושקעו בדיונים על נושא זה. לבסוף, בכינוס מיוחד של מועצת המפלגה שנערך בשבת אחת בקולנוע תל-אביבי, הוחלט שלא להצטרף. הסיבה: אי מילוי דרישות יסודיות של מפ"ם בשאלות סוציאליות, חברתיות ומשקיות.

אחדות-העבודה נותרה בדד מול מפא"י. מפ"ם רחצה בנקיין כפיה — "לא מצטרפים וחסל"! קריאתה של מפ"ם אל אחה"ע להצטרף אליה, כדי להקים "מערך זוגי" מול מפא"י, נשארה כקול קורא במדבר. אנשי אחה"ע רק הביעו תקווה כי יום יבוא ומפ"ם תהווה חלק בלתי-נפרד ממערך של מפא"י ואחא"ע, העומד לקום.

ואז החלו שיחות "זוגיות". הן כבר נמשכות חדשים רבים, אין ספור. מנהיגי שני הצדדים כבר מודיעים מזה זמן רב, כי "בקרוב" יכונסו מוסדות מפלגותיהם כדי להחליט — לכאן או לכאן. והתקווה, לדבריהם, כי "המערך" המצופה בא יבוא. אולם לפי שעה אין ודאות בדבר. והסיבה פשוטה: מלבד חוגים פנימיים במפלגות אלה, הטוענים — ונימוקיהם עמהם — כי "המערך" לא יביא כל תועלת, מבקש דוד בן-גוריון בעצמו לתקוע מקלות בגלגלי מרכבת "המערך".

ועל ענין זה גועשים עתה מנהיגי המפלגות בארץ.

מלחמתו של בן-גוריון

מה הם סיכוייו של ב.ג. להצליח בכך? יש לדעת כי מפא"י היא מפלגה מאד מורכבת. חסידי ב.ג. מהווים בה, לכאורה, קומץ קטן. גמנים עמהם בממשלה שניים-שלושה שרים וקבוצה של פקידים בכירים. מאחורי מר אשכול מתייצבים רוב אנשי הצמרת והממשלה. אבל מצב זה עלול להשתנות. כי ברגע בו יחליט דוד בן-גוריון לחזור לראשות הממשלה — רק כח עליון יוכל למנוע זאת בעדו. ומצב כזה עשוי להתהוות, ללא ספק, ביום מן הימים. חבר-הכנסת בן-גוריון מתנגד

ל"מערך" בידעו כי כח זה, כאשר יתלכד, יכונן נגדו. מרבית מנהיגי אח"ע הם נגדו — ובתקופת "פרשת לבון" (שעוד ידובר בה) לחמו בו בעקשנות רבה. גם עתה הם מופיעים כ"מגיניו הבלעדיים" של פנחס לבון, אשר מפלגתו דחקה אותו כידוע לקרן זווית.

ב.ג. אינו אומר במפורש כי הוא נגד ה"מערך". תכסיסו פשוט יותר: טענתו מכוונת, בין היתר, כלפי ויתור כביכול שעשה יורשו בשאלת הבחירות האיזוריות. מאז ומתמיד דורש ב.ג. את שינוי שיטת הבחירות בישראל מזו הקיימת — השיטה היחסית לאיזורית (דוגמת אנגליה). על-פי דרישתו נכלל סעיף זה במצע של הבחירות של מפא"י לכנסת, ולפיו היא אף דרשה את אימון הבוחרים. בשיחות ה"מערך" הציגה אחדות-העבודה פרט זה כאולטימטיבי. משמע: על מפא"י לוותר על סעיף זה — כי אחרת לא יקום ה"מערך". לוי אשכול ניאות וויתר. הדבר העלה את חמת ב.ג. — שיצא באופן חוצץ נגד. הוא אף הרחיק לכת. בכנס מיוחד של מפא"י שנערך ב"בית ברל", בעת שהות מר אשכול במסעותיו המדיניים בחו"ל, העלה ב.ג. תכנית לשינוי שיטת הבחירות, והיא: מפא"י תלך לבחירות לכנסת כשעל דגלה חרותה הדרושה לשינוי השיטה. באם היא לא תקבל רוב מספיק, דהיינו 61 חברי-כנסת (מתוך 120), יתפטרו כל חבריה מן הכנסת. קואליציה אלטרנטיבית שתקום מן הסיעות הקטנות, ממילא לא תחזיק, לדעתו, מעמד. תיערכנה בחירות חדשות, שהן תבאנה, לדעתו, את הרוב הנדרש למפא"י. כאשר חזר אשכול ממסעותיו המדיניים רבה היתה מורת רוחו מהתפתחויות אלו, שנעשו דווקא בעת נסעו לרומם את שם ישראל בעולם. הוא חידש את שיחות ה"מערך" — אולם שני הצדדים עמדו בעקשנותם: אח"ע חזרה והציגה זאת כתנאי אולטימטיבי, וב.ג. מצידו לא אבה לוותר. היו נסיונות פיוס בין ב.ג. ואשכול, אך ב.ג. לא נסוג "כהוא-זה" מעמדתו.

חששותיו של אשכול

מה הן חששותיו של לוי אשכול? "פרשת לבון" טרם תמה. אמנם ועדת שבעת השרים של ממשלת ישראל טיהרה אותו לחלוטין, אבל ב.ג. עד היום לא השלים עם ההחלטה של ועדה ממשלתית זו. מאז פרישתו משרות כותרות העתונות בישראל כי ב.ג. עומד לדרוש מחדש בירור פרשה זו. אין ספק כי חידושה תגרוף את ישראל מחדש לקלחת פנימית סוערת ביותר. ב.ג. העסיק צוות של עורכי-דין נודעים כדי להכין פנייה מיוחדת ליועץ המשפטי של ממשלת ישראל — וכלולה בה הדרישה לבדוק אם עבודת ועדת השרים ומסקנותיה היו חוקיות. ב.ג. סבור שלא. הוא כבר הגיש את פנייתו לשר המשפטים, בצורת חוברת בת מאות עמודים, המגוללת את דברי ימי "פרשת לבון". יום לאחר מכן, נתכנסה מזכירות מפא"י כדי לדון ב"מערך". אף אם יאשרו מוסדות המפלגות את הקמת ה"מערך" אין איש יודע מה תביא השעה שלאחר מכן. וכן — להיפך. פנחס לבון עצמו מהווה איום על ה"מערך". דרישתו אל לוי אשכול להחזירו בצוותא עם אנשיו לפעילות מליאה במפא"י טרם נתקבלה. טרם נעשה צעד דראמטי אשר יגשר בין הניצים — ויחזיר את פנחס לבון לצמרת. כרגע פרוש

האיש מכל עיסוק ציבורי. לימינו קבוצה אידיאולוגית — „מן היסוד“ — עם בטאון משלה, אסיפות, פגישות, ותו לא. אבל, מעת לעת, מאיימים אנשי קבוצה זו כי יפרשו ממפא"י ויצעדו בגפם לבחירות להסתדרות העומדות להערך בעוד חדשים אחדים — ב־1965.

נוסף למערכה פנימית זו — ניצב מר אשכול בפני מערכות קשות בתוככי הקואליציה. הנושאים הדתיים גודשים לעתים סדר יום מלא של הממשלה — וחילופי דברים די חריפים נערכים לעתים קרובות בין השרים הדתיים והלא-דתיים. גם האופוזיציה לוחמת בעוז בממשלה. סיעת תנועת החרות, למשל, מעלה לעתים קרובות את שאלת המדענים הגרמניים במצרים, שהממשלה הסתבכה בה ואינה יודעת כיצד ואם להמשיך ביחסים תקינים עם גרמניה, המסרבת להוציא את מדעניה משם.

מן הנמנע הוא לסכם פרק זה — ולו בגלל העובדה כי כל יום נוסף בישראל „מוליד“ עובדות חדשות.

הצפוי איחוד בין תנועת החרות והליברלים?

מעריך נוסף הוא זה הצפוי בין תנועת החרות והמפלגה הליברלית. תנועת החרות — ממשיכתו של הארגון הצבאי הלאומי — היא המפלגה השנייה בגדלה במדינה. חרות מהווה את מפלגת האופוזיציה הראשית בישראל. כמפלגת אופוזיציה היא חותרת אל השלטון. היא קיבלה למעלה מ־12 אחוז מכלל הבוחרים. קולותיה באים מכל השכבות. בבחירות האחרונות, למשל, רב היה מספר הפועלים שהצביעו עבורה. זאת הוכיחה הסטאטיסטיקה. לפני שנים אחדות פנתה תנועת החרות אל מפלגת הציונים הכלליים בהצעה לצעוד בצוותא לבחירות לכנסת, כדי לכבוש מספר רב יותר של קולות מצביעים, ובכך להשיג אולי את השלטון. המשא-ומתן שנערך בין שתי המפלגות לא הצליח. לאחר מכן התאחדו הציונים הכלליים עם המפלגה הפרוגרסיבית, ושתיהן ידועות היום בציבור בשם: המפלגה הליברלית. יושב-ראש תנועת החרות, מר מנחם בגין, חזר ופנה אל נשיאי המפלגה הליברלית, בהצעה לצעוד יחד בבחירות לכנסת. כיום יש לשתי המפלגות גם יחד שלושים וארבעה צירים. ההנחה היא כי צעידתן במשותף תוסיף להן עוד כעשרה צירים — משמע: קרובים יותר למטרה הנכספת של הרכבת הממשלה. אולם עד כה נסוגה המפלגה הליברלית מכל נסיון כזה. מפעם לפעם קמים אישי ציבור הפונים אל ראשי הליברלים ומטיפים באזניהם, שמא בכל זאת יסכימו למשא-ומתן כזה. יש אפילו חוגים נרחבים במפלגה זו, המבקשים עתה ליזום את כינוס המוסדות המרכזיים שלה, כדי להביא את ההצעה לדיון נרחב, ולקבל החלטה חיובית, גם לאחר שמרכז מפלגה זו כבר דחה פעם הצעה כזו.

ברגע זה, הכל תלוי במפלגה הליברלית; מכיוון שהסכמתה העקרונית של תנועת החרות קיימת ומנהיגיה וראשיה כבר מוכנים להיכנס למשא-ומתן כזה. תנועת החרות גם תתמודד בחודש מאי הקרוב, לראשונה, בבחירות הכלליות להסתדרות. היא הקימה שם סיעה — בשם „תכלת לבן“ — ומתכוונת לבוא אל בוחרי ההסתדרות במצע חדש לחלוטין, שלמעשה קורא תגר על מדיניותה

הנוכחית של מפא"י בהסתדרות. גם לליברלים סיעה בהסתדרות. מערך משותף של שתי סיעות אלה, היה מביא לשינוי-ערכין כללי בהסתדרות. קואליציה של הימין

שאלה אחרת היא: המחנה הדתי. בכנסת נמצאות שלוש סיעות דתיות: המפלגה הדתית-לאומית (לשעבר: המזרחי — הפועל-המזרחי), אגודת ישראל ופועלי אגודת ישראל. המפלגה הדתית-לאומית ופועלי אגודת ישראל משתתפות בקואליציה הממשלתית. אגודת ישראל נמצאת באופוזיציה. מעת לעת דנים על הקמת חזית דתית מאוחדת של שלוש הסיעות, שתצעדנה בצוותא בבחירות לכנסת ככח מגובש, דבר שעשוי להגביר את כוחן.

שני גופים מאוחדים אלה — חרות והליברלים מחד, והדתיים מאידך — עשויים להקים קואליציה אשר תדחוק את הקואליציה הקיימת ותשנה את מיבנה המשטר הקיים בישראל. חברי-הכנסת דוד בן-גוריון חושש ביותר מפני זאת. לאחרונה אמר בראיון ל"ג'ואיש אובסרבר" בבריטניה, כי קואליציה כזו בישראל יתכן ותתגשם.

איחודן של מפלגות בישראל, מן השמאל וזמן הימין, הוא עדין בשלב הדיון. "מעריך" כזה או אחר עשוי להביא לתוצאות מרחיקות-לכת ביחסי הכוחות הפוליטיים במדינה.

בְּשִׁפְעֵי שְׁפֵעֵינוּ

מאת יצחק זילברשלג

הַשְּׁפֵעֵנוּ כְּמִנְנוּ. הִרְעֵכֵנוּ נַפְשֵׁנוּ.
בְּשִׁפְעֵי שְׁפֵעֵינוּ.

בְּתֵינּוּ מְלֵאִים, אִף יְמִינוּ רִיקִים.
מְלֵא רִיק מַצְבֵּנוּ.

אִין אִשֶׁר בְּעֵשֶׂר כְּרוּף כְּנַחֵשׁ
עַל כָּל הַגְּיוֹנֵינוּ.

אֶתְבָּה נְחַנְקָה וְרַעוּת נַחְנָקָה
כְּלוֹ רְגָשׁוֹתֵינוּ.

וְתַעֲנוּג בֶּן יוֹמוֹ וַיֹּאשׁ בְּנִקְיִים
נֹתְרוֹ לְקִנְיָנוּ.